

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๒๕

พัฒนาจิตให้พลังดึงดูดของกิเลส

ในสามแดนโลกธาตุนี้ไม่มีอะไรมีกำลังมากกว่ากิเลสไปได้ ดังที่กล่าวเมื่อสักครู่ที่ว่า มันมีอำนาจดึงดูดตลอดเวลา เช่นเดียวกับวัตถุต่าง ๆ ที่ถูกโลกดึงดูดตลอดเวลา นั่นแล คำว่าโลกดึงดูดนี้ วัตถุเล็กก็ดึงดูดตามความเล็ก วัตถุใหญ่ก็ดึงดูดตามความใหญ่ของวัตถุนั้น ๆ วัตถุใหญ่เท่าไรยิ่งดึงดูดมาก เรายกไม่ขึ้นเพราะหนักมากเกี่ยวกับความดึงดูดของโลก แม้เข็มเล่มหนึ่งมันก็ยังต้องดึงดูด วัตถุต่าง ๆ จึงเต็มอยู่กับพื้นโลก จะเหาะลอยอยู่บนอากาศไม่ได้เพราะถูกโลกดึงดูดลงมา

กิเลสสร้างพื้นฐาน สร้างอำนาจ สร้างความดึงดูดไว้ภายในใจของสัตว์โลกก็เหมือนกัน ใจสัตว์โลกจึงเป็นฐานแห่งความดึงดูด ฐานแห่งกำลังของกิเลสที่คอยดึงดูดสัตว์โลกไม่ให้แยกตัวขึ้นได้เลย ไม่ว่าจะคิดอ่านไตร่ตรองทางใดขึ้นชื่อว่าความดีแล้ว ถูกมันดึงดูดหรือเหนี่ยวรั้งเอาไว้จนได้ อำนาจของมันรุนแรงมาก แต่เราไม่ทราบว่ามันมีอำนาจ เพราะยังไม่มีคู่แข่ง มันมีอันเดียว เกิดมาก็เพราะอำนาจของกิเลสพาให้เกิด ความเป็นอยู่ ความเคลื่อนไหวทุกอย่างอยู่ด้วยอำนาจแห่งความดึงดูดของกิเลสทั้งหมด ไม่มีสิ่งใดที่มีอำนาจดึงดูดและแฝงเข้ามาเป็นคู่แข่งกับสิ่งที่กล่าวนี้ สิ่งนี้จึงมีอำนาจทำหน้าที่แต่ผู้เดียวอยู่ในหัวใจสัตว์โลก ทั้งที่สัตว์โลกก็ไม่ทราบเลยว่าอะไรเป็นเครื่องดึงดูด เป็นเครื่องกีดขวาง หรือกีดขวางบังคับอยู่เวลานี้ ไม่มีทางทราบได้ ไม่ว่าจะเป็สัตว์โลกรายใดหรือผู้ใดภูมิใด รวมหมดทั้งสามแดนโลกธาตุนี้ ไม่มีผู้หนึ่งรายใดที่จะสามารถทราบความดึงดูด หรือกำลังของกิเลสซึ่งฝังอยู่ภายในจิตใจของตนนี้ได้ เพราะเป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อนมากเกินกว่าสามัญชนเราจะทราบได้ในความเป็นของมัน

ด้วยเหตุนี้เราจึงเห็นความประเสริฐและอัศจรรย์ของพระพุทธเจ้า ที่แหวกว่ายมาตรัสรู้ในแดนแห่งมหาอำนาจของวัฏจักรนี้ ได้เป็นพระพุทธเจ้าขึ้นมา และปราบธรรมชาติที่มีอำนาจกีดขวางจิตใจ หรือดึงดูดจิตใจนี้ ให้หมดสิ้นไปจากพระทัยได้ นำอุบายวิธีต่าง ๆ ทั้งฝ่ายโทษเพราะความกีดขวางบังคับของกิเลส ทั้งฝ่ายคุณคือธรรมเครื่องชำระซักฟอก หรือปราบปรามกิเลสให้สัตว์โลกทั้งหลายได้ทราบโดยลำดับมา ตั้งแต่ปฐมสาวกจนกระทั่งพุทธบริษัท หรือสัตว์โลกทั่ว ๆ ไป อย่างกว้าง

ขวาง ไม่มีใครเสมอเหมือนพระพุทธเจ้า ด้วยเหตุนี้คำว่าพระพุทธเจ้าเกิดขึ้นแล้วในโลก จึงเป็นสิ่งที่สะท้อนใจสัตว์โลกผู้กำลังตกทุกข์ และแสวงหาทางออกอย่างมากมาย เพราะเป็นธรรมชาติที่หายาก นานแสนนานจะมีสักครั้งหนึ่ง

เราคิดว่า สัตว์โลกทั้งสามภพนี้ ไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดรายใดจะแหวกว่ายโดยลำพังตนเอง ให้หลุดพ้นจากมหาอำนาจแห่งวัฏจักรนี้ไปได้แม้แต่รายเดียว มีพระพุทธเจ้าเท่านั้นเป็นพระองค์แรก ที่ได้ทรงพยายามมาโดยลำดับเต็มพระสติปัญญาไม่ลดละท้อถอยจนได้ตรัสรู้ ดังพระพุทธเจ้าของเราองค์ปัจจุบันเป็นตัวอย่าง เพียงพระชาติปัจจุบันนี้ พระองค์ทรงตะเกียกตะกายได้รับความทุกข์ทรมานมากเพียงไร มีใครจะเป็นคู่แข่งพระพุทธเจ้าได้ไม่ปรากฏ เพราะการทรงเสียสละทุกสิ่งทุกอย่าง ล้วนเป็นสิ่งที่เจ้ามหาอำนาจนี้ยึดครองไว้แล้วอย่างเหนียวแน่นทั้งสิ้น ไพร่ฟ้าประชาชน บริษัทบริวาร สมบัติพัสถาน ผู้อยู่ในความปกครองที่ทรงรับผิดชอบ ล้วนแต่มหาสมบัติ นี่ถือว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่ามหาศาลทั้งนั้น เฉพาะอย่างยิ่งพระชายากับพระราชโอรสซึ่งเป็นสมบัติที่ใกล้ชิดติดพระองค์ยิ่งกว่าสิ่งใด ๆ พระองค์เสด็จพรากจากไปได้อย่างไร ถ้าธรรมดาแล้วย่อมเป็นไปไม่ได้ ไม่มีใครกล้าทำได้ แม้แต่สมบัติสิ่งของธรรมดา ๆ ซึ่งมีคุณค่าน้อยนิดเดียวยังไม่อาจสละได้

เวลาเสด็จออกทรงผนวช นับแต่ขณะที่เสด็จออกไป ได้รับความทุกข์ทรมานแสนสาหัสทั้งทางพระกายแลพระจิต เพราะการทรงฝึกทรงฝึนทรงทรมานพระองค์ จนถึงขั้นสลบไสล จะเป็นแหล่งจะตายแหล่ง แล้วก็ฟื้นพระองค์กลับคืนได้ จนปราบมหาอำนาจที่บีบบังคับและกดถ่วงอยู่ภายในพระทัยให้สิ้นซากลงไป กลายเป็นพระพุทธเจ้าขึ้นมาทั้งองค์ นี่ยากขนาดใด เพียงพระชาติปัจจุบันนี้ก็ไม่มีใครจะกล้าแข่งได้แล้ว พูดถึงเรื่องความพากเพียรความอดทน ความทุกข์ทรมานในการตะเกียกตะกายทุกประโยค นับแต่สถานที่อยู่ อาหารปัจจัยเครื่องอาศัย ที่เรียกว่าปัจจัยสี่ ไม่มีความสะดวกสบายในพระกายและพระทัยเลย เหตุใดจึงทรงฝ่าฝืนมาได้

การรบ รบอะไร การแก้การต่อสู้ สู้อะไรที่เป็นภาระหนัก เป็นของยากที่สุด ยิ่งกว่าการสู้รบการรบฟันหั่นแหลกกับกิเลสนี้ไม่มีในสามแดนโลกธาตุนี้ นี่พระพุทธเจ้าก็ได้ทรงสละพระชนม์ชีพจนได้ตรัสรู้ขึ้นมา ในการต่อสู้ก็ถึงขั้นสลบ พระองค์ไม่ตายแต่กิเลสตายเกลี้ยงไม่มีเหลือภายในพระทัย ได้อุบัติขึ้นมาเป็นศาสดาเอกในโลกท่ามกลางแห่งวัฏจักรซึ่งหมุนอยู่รอบตัว

นี่เราไม่เห็นพระพุทธเจ้าเป็นผู้ประเสริฐ เป็นผู้อัครรรยเหนือโลกแล้ว เราจะเห็นอะไรว่าประเสริฐยิ่งกว่านี้ หากไม่มีพระพุทธเจ้ามาตรัสรู้และทรงแสดงธรรมด้วย

วิธีการต่าง ๆ ทั้งการละและการบำเพ็ญ ทั้งฝ่ายโทษและฝ่ายคุณให้ทราบแล้ว แม้จะมีหูที่ร้อยก็พันหูก็ไม่เกิดผลเกิดประโยชน์อันใด มีตาก็ร้อยก็พันดวง มีจมูก มีลิ้น มีกายก็ร้อยก็พันจมูกก็พันลิ้นก็ไม่เกิดประโยชน์อะไร เพราะไม่ทราบจะเอาไปใช้กับสิ่งใดจึงจะเหมาะสม เมื่อไม่มีผู้ชี้แจงแสดงบอกให้รู้ในทางผิดทางถูกแล้ว กาย วาจา ใจหรือตา หู จมูก เหล่านี้ก็ไม่มีความหมายอันใด นี่พระพุทธเจ้าทรงชี้แจงไว้หมด ให้รู้การใช้ประโยชน์ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และทางใจ ไม่ปล่อยให้ตายและเนาพะทิ้งเปล่า ๆ ดังที่เคยเป็นมาแล้วทั่วดินแดน

ไม่มีผู้ใดจะมีความฉลาดแหลมคมยิ่งกว่าพระพุทธเจ้า ในการชี้แจงแสดงบอกเครื่องใช้เครื่องมือให้เกิดประโยชน์ สิ่งใดที่จะเป็นโทษก็ทรงสั่งสอนให้หักห้ามตัวเอง และทรงสั่งสอนห้ามไม่ให้ทำ สิ่งใดที่เป็นผลเป็นประโยชน์นับตั้งแต่ขั้นเริ่มแรกแห่งประโยชน์หรือประโยชน์เป็นพื้น ๆ จนกระทั่งถึงประโยชน์มหาศาล มีพระพุทธเจ้าพระองค์เดียวเท่านั้นเป็นผู้ชี้แจงแสดงทุกแง่ทุกมุม โดย สวากขาตธรรม ตรัสไว้ชอบ ไม่มีผิดมีพลาดคลาดเคลื่อนแม้แต่น้อยเลยในบรรดาศาสนธรรมทั้งมวล และเป็น นิยยานิกธรรม เครื่องนำออกแก่ผู้ประพฤติปฏิบัติตามพระโอวาทที่ทรงสั่งสอนไว้แล้วนั้น จนผ่านพ้นจากทุกข์ไปได้โดยสิ้นเชิง ไม่มีใครเหนือพระพุทธเจ้าที่ทรงแสดงไว้แล้วโดยถูกต้องนี้ได้เลย

นี่เราจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า พระพุทธเจ้าทรงมีความฉลาดเหนือโลกขนาดใด โดยลำพังเราที่เกิดขึ้นมาจะสมบูรณ์ด้วยตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็ตาม มันก็สมบูรณ์อยู่ด้วยวิฆัจจกร อยู่ด้วยความโง่เขลามืดบอด ให้กิเลสครอบงำจนมืดมิดปิดตา ทั้ง ๆ ที่มีตาก็นำไปใช้ประโยชน์อะไรไม่ได้ มีหูก็ฟังเพื่อกิเลส มีตาก็ดูเพื่อกิเลส จมูก ลิ้น กาย ใจก็เพื่อกิเลสทั้งมวล ไม่ใช่มีเพื่อรรณเพื่อธรรม ถ้าพระพุทธเจ้าไม่ทรงสั่งสอนให้รู้วิธีใช้อายตนะหรือเครื่องมือเหล่านี้ เพื่อเป็นประโยชน์ในทางที่ถูกที่ควร

ที่นี้เราทั้งหลายได้ยินได้ฟังมาแล้ว ในตำรับตำราที่เคยได้เรียนได้อ่าน จดจำมาได้มากมาย แล้วจะควรทำอย่างไรที่ควรจะเป็นประโยชน์แก่เรา หากพระพุทธเจ้าไม่ทรงสอนไว้แล้ว เราจะไม่มีทางออกเลย นี่ความอัจฉริยของพระพุทธเจ้าเป็นอย่างนี้ ทั้ง ๆ ที่เราได้ยินได้ฟังมาแล้ว ยังไม่สามารถปฏิบัติให้เป็นไปตามร่องรอยได้แล้ว เราจะเห็นว่าผู้ใดเป็นผู้สามารถ ใครเป็นผู้สามารถผู้นั้นก็เป็นผู้หลุดพ้นไปได้ ถ้าเราไม่สามารถเราก็หลุดพ้นไปไม่ได้ ตายจมอยู่ในวัฏฏานี้โดยไม่มีกาลมีเวลามานับอ่าน

เลย เรียกว่า อนันตกาล หาระหว่างไม่ได้ หากความสิ้นสุดยุติไม่ได้ ถ้าปล่อยให้ไป
ตามวัฏจักรซึ่งหมุนอยู่ในจิตนี้

เฉพาะอย่างยิ่งเราเป็นนักบวช มีหน้าที่ใดเป็นสำคัญของนักบวช ก็คือหน้าที่
ปฏิบัติ ปริยัติได้ศึกษามาแล้วพอสมควรจากอุปัชฌาย์อาจารย์ เรียนมาตามตำรับ
ตำรา ท่านชี้ช่องบอกทางให้ทุกแห่งทุกมุม แล้วนำมาประพฤติปฏิบัติ กำจัดสิ่งที่เป็น
ข้าศึกอยู่ในใจของตนด้วยความอุตสาหะพยายาม ความขยันหมั่นเพียร จึงจะเป็น
การถูกต้องตามเพศ และทางดำเนินของพระพุทธเจ้าและสาวกทั้งหลายที่ดำเนินมา
เพราะนี่คือทางเบิกทางจากอวิชชา ซึ่งเป็นตัวภัยภายในจิตใจให้หมดสิ้นไปจากใจ

ศัพท์สมัยปัจจุบันนี้เขาเรียกว่า พัฒนาชุมชน, พัฒนาการ อะไรเป็นสิ่งที่ควร
พัฒนาก่อนอื่นและเป็นสิ่งที่ควรพัฒนาอย่างยิ่ง ก็คือใจ การพัฒนาจิตเป็นสิ่งสำคัญ
ยิ่งกว่าการพัฒนาสิ่งใด ๆ ทั้งสิ้น หากไม่ได้พัฒนาจิตแล้ว สิ่งภายนอกจะหรรษาสง่า
งามขนาดใดก็ตาม มันก็สักว่าเป็นแรอธาตุ เป็นอิฐ เป็นปูน เป็นหิน เป็นทราย เป็น
ถนนหนทาง ไปเพียงเท่านั้น ผู้ครองสิ่งเหล่านี้ก็คือผู้ที่มีไฟเผาผลาญอยู่ในหัวใจ
ตลอดเวลา จะหาความสุขความเจริญ และความสงบร่มเย็นมาจากที่ไหน

ความสุขความเจริญต้องหมายถึงจิตใจเป็นอันดับแรก ความไม่มีโรคภัยไข้
เจ็บ การไปมาหาสู่ด้วยความสะดวกสบายเป็นอันดับต่อไป การพัฒนาจิตใจเป็นของ
สำคัญมาก ดังพระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนโลกทั้งหลายมา ก็คือการพัฒนาจิตใจ เมื่อ
พัฒนาจิตใจให้ดีแล้ว สิ่งภายนอกย่อมกลายเป็นของดีงามไปตาม ๆ กัน มีคุณค่า
เป็นประโยชน์แก่ผู้พัฒนาโดยสมบูรณ์ หากปราศจากการพัฒนาจิตแล้วไซ้ จะไม่มี
อะไรมีคุณค่าเลยในโลกนี้ เพราะจิตเป็นตัวหมุน เป็นตัวรับสุขรับทุกข์รับความเสื่อม
ความเจริญ รับสัมผัสทุกสิ่งทุกอย่างที่มากระทบกระเทือนอยู่ตลอดเวลา ถ้าความ
รอบคอบของจิตไม่มี สิ่งเหล่านั้นจะกลายเป็นภัยต่อจิตไม่อาจสงสัย

หากจิตได้รับการพัฒนาตนพอสมควร และพัฒนาให้มีหลักมีเกณฑ์ จนถึง
พัฒนาขั้นสุดยอด ถึงความบริสุทธิ์วิมุตติหลุดพ้นภายในใจแล้ว อยู่ที่ไหนก็เป็นการ
พัฒนา คือเจริญรุ่งเรืองอยู่ในตัวเอง แนะนำสั่งสอนใครก็เป็นอรรถเป็นธรรม เป็น
เหตุเป็นผล เป็นความถูกต้องล้วน ๆ เพราะออกมาจากใจซึ่งพัฒนาดีแล้ว ฉะนั้น
การพัฒนาจิตจึงเป็นของสำคัญดังศาสนาสอนไว้

จิตถูกอะไรหุ้มห่อ ถูกอะไรเหยียบย่ำทำลายอยู่ทุกขณะจิต คิดปรุงออกเรื่อง
ใดมีแต่เรื่องฟืนเรื่องไฟ เรื่องกิเลสตัณหา ความโกรธ ความหลง ล้วนแต่เป็นฟืนเป็น
ไฟอันออกมาจากเรื่องของกิเลสทั้งมวล หากไม่แก้ไขตัดแปลง ไม่ชำระล้างสิ่งเหล่านี้

จะจัดว่าเป็นการพัฒนาจิตใจได้อย่างไร ก็เป็นการพัฒนากิเลสให้มากขึ้นโดยลำดับเท่านั้น แล้วหาผลประโยชน์อะไรพอให้เป็นความอบอุ่นขึ้นใจภายในตัวเราเอง ทั้งเวลาเป็นอยู่และตายไป เวลานี้จึงควรสร้างหลักเกณฑ์คือศีลธรรมให้มั่นคงภายในใจเสียแต่บัดนี้

เฉพาะอย่างยิ่งนักบวช เป็นผู้ที่ตั้งหน้าตั้งตาสร้างหลักฐานมั่นคงให้แก่จิตใจที่เรียกว่า เรือนใจ แต่ขณะบวชแล้วเป็นต้นไป เริ่มตั้งแต่ศีลให้บริสุทธิ์ อย่าได้ให้ตำหนิว่าศีลต่างพร้อย ศีลไม่บริสุทธิ์ด้วยเจตนา และมีความระมัดระวังเสมอ อย่าให้ศีลต่างพร้อยหรือขาดทะลุไป เพราะความเปลือยความไม่มีสติตั้ง และเริ่มทางสมาธิจิตไม่มีความตั้งมั่น จิตวอกแวกคลอนแคลนเพราะอะไร ก็เพราะกิเลสหลอกหลอนยั่วยักทำให้ออกแวกคลอนแคลนในธรรม กิเลสเขย่าจิตให้ตั้งตัวไม่ได้ เรายังทราบอยู่แล้วว่า ที่จิตเข้าสู่ความสงบไม่ได้ เพราะความอยากหาประมาณไม่ได้ มันกวนอยู่ตลอดเวลา ให้คิดให้ปรุปรองไม่หยุด ซึ่งแต่ละเรื่องละร้าวล้วนแต่เป็นพินเป็นไฟ ออกมาจากสมุทัยแดนผลิตทุกข์มาเผาผลาญตัวเอง แล้วจะหาความสุขความสบายมาจากที่ไหน จึงต้องต่อสู้กัน หนักก็ตาม เบาก็ตาม การต่อสู้ต้องไม่คำนึงถึงความหนักเบา นอกจากความชนะ ให้สมความมุ่งมั่นมุ่งหมายตายเอาดาบหน้าโดยถ่ายเดียว

หนักก็ต้องต่อสู้ในขณะนั้น เช่นเดียวกับนักมวยเขาค่อยกันบนเวที ไม่ได้มาคำนึงถึงเรื่องความหนักไปเบาไป ความเมื่อยหิวอ่อนเพลีย มุ่งแต่จะให้ชนะโดยถ่ายเดียว ผู้ปฏิบัติกำจัดกิเลสซึ่งเป็นตัวข้าศึกภายในใจ ก็ต้องมีความมุ่งมั่นเพื่อชัยชนะอย่างแรงกล้า ความทุกข์ความยากความลำบากในการต่อสู้ ต้องถือเช่นเดียวกับนักมวยเขาค่อยกันบนเวที เวลาเสร็จสิ้นลงไปแล้ว เมื่อยหิวอ่อนเพลียอะไรค่อยปฏิบัติบำรุงหรือรักษากัน พักผ่อนหย่อนตัวกันในภายหลัง ในขณะที่ต่อสู้ต้องเอาจริง เอาจึงหวังชัยชนะเท่านั้น

ขณะนี้ข้าศึกอยู่รอบด้าน ผิงจมนอยู่ภายในจิต แสดงออกมาทำไฉนจึงเป็นลวดลายของข้าศึก ลวดลายแห่งธรรมไม่ปรากฏเลย เราจะหวังฟุ้งอะไร พระพุทธเจ้าสั่งสอนสัตว์โลก สั่งสอนลงที่จุดไหน เพราะคำว่าโลกนั้นกว้างขวางมากจนหาประมาณไม่ได้ พระองค์สอนลงที่จุดไหนเป็นจุดสำคัญ ก็ลงที่ใจ เพราะใจเป็นจุดสำคัญที่รองรับสิ่งต่าง ๆ ทั้งดีและชั่ว สุขแลทุกข์ และเป็นที่รวมแห่ง ราคะศินา ไฟคือความกำหนัดยินดี โทสะศินา ไฟคือความโกรธความโมโหโทโส โมหะศินา ไฟคือความลุ่มหลงมกมายแบบนอนไม่รู้จักตื่น ผิงจมนภายในใจแห่งเดียวไม่ได้อยู่ที่อื่นใด ใจร้อนก็ร้อนเพราะสิ่งเหล่านี้ ไม่ได้ร้อนเพราะธรรม ร้อนเพราะกิเลสต่างหาก

เพราะฉะนั้น จึงต้องอาศัยวิริยธรรม ขันติธรรม ความพากเพียร ความอดความทน สติธรรมความระลึกตัวอยู่เสมอ ปัญญาธรรม ความฉลาดรอบคอบในกิจการนอกการใน ตลอดความคิดความปรุงของใจ ความคิดใดที่เป็นภัย ความคิดใดที่เป็นคุณ พินิจพิจารณาไตร่ตรอง และตัดฟันคัดเลือกลงโดยสม่ำเสมอ เรียกว่าเป็นท่าแห่งความเพียรของผู้มีสติมีปัญญาประจำตัวทุกอิริยาบถ การเคลื่อนไหวทางด้านจิตใจต้องคอยระวังและคอยทราบเสมอ ในอิริยาบถต่าง ๆ ยืน เดิน นั่ง นอน เว้นแต่หลับ เรียกว่าเป็นความเพียร ทำต่อสู้นักปฏิบัติเพื่อเอาตัวรอดเป็นอย่างไร

จิตเป็นสิ่งที่ฝึกหัดหรือทราบได้ พระพุทธเจ้าจึงทรงสอน ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดให้มีได้ ท่านจึงสอนให้บำเพ็ญให้เกิดให้มีจนถึงขั้นสมบูรณ์ และทำให้สมบูรณ์ได้ท่านจึงสอน ความพากเพียรเพื่อยังธรรมเหล่านี้ให้เกิดให้เจริญยอมอยู่ในฐานะที่ควรเป็นไปไม่ได้ ไม่เช่นนั้นท่านไม่สอน ใน สวากขาตธรรม ทั้งหมดเป็นฐานะคือเป็นไปไม่ได้ทั้งนั้น ไม่ใช่เป็นฐานะคือเป็นไปไม่ได้ ท่านเป็นไปได้แล้ว สวาททุกองค์เป็นไปได้แล้วทั้งนั้น ธรรมนี้จึงเป็นธรรมที่ออกมาจากฐานะที่เป็นไปไม่ได้โดยสมบูรณ์ทั้งฝ่ายเหตุฝ่ายผล เหตุใดเรานำมาประพฤติปฏิบัติจึงเป็นของไม่มีน้ำยา ธรรมก็สักแต่ว่าธรรม เมื่อเข้ามาสู่ตัวเราแล้วก็กลายเป็นธรรมไม่มีน้ำยา เพราะอะไร เพราะถูกกิเลสตีเอาแหลัก กลายเป็นคนไม่มีน้ำยา ความเพียรก็เชื่อ ๆ ซ้ำ ๆ ไม่มีสติตั้งเป็นเครื่องระมัดระวังจิตใจเลย ใจจะหาความสงบได้ที่ไหน

ถ้าหากสงบเป็นสมาธิได้ด้วยอำนาจของกิเลส แม้สัตว์ทุกประเภทในน้ำบนบกบนอากาศ ไต่ดิน เพราะสัตว์ก็มีกิเลส ต้องได้ สมาธิ ปัญญา วิมุตติ กันไปนานแล้ว อย่าว่าแต่มนุษย์เราจะทรงธรรมเหล่านี้จำพวกเดียวเลย แต่นี้ก็เพราะกิเลสนั่นเองมันทำลาย มันยุแห่ยก่อกวน มันมิได้สร้าง สมาธิ ปัญญา วิมุตติ ให้ใคร ๆ นี้ ใจเราถ้าเป็นน้ำก็หาเวลาสงบใสไม่ได้ ยังไม่ทราบว่กิเลสเป็นตัวมารคอยล้างผลาญอยู่หรือยังนอนเพลินคอยเอา สมาธิ ปัญญา วิมุตติ จากมันอยู่หรือ ไม่นานจะถูกมันจับโยนลงกันเหวเลยเทวทัต จะว่าไม่บอกไม่เตือนนะ

ท่านผู้ใดเคยใช้ธรรมบทใดในขั้นเริ่มแรกแห่งการปฏิบัติ เห็นว่าถูกจริตนิสัยของตน ก็พึงนำธรรมบทนั้นมาใช้มาบริกรรมอย่างเอาจริงเอาจัง ด้วยความมีสติ ให้ถือว่าโลกนี้ไม่มีและไม่มีในความรู้สึกเวลานั้น มีเฉพาะงานที่กำลังทำและรับรู้กันอยู่นี้เท่านั้น บริกรรมธรรมบทใดก็ตาม เช่น พุทโธ ๆ ในโลกนี้ไม่มีอันใดภายในใจ ให้มีแต่พุทโธที่สัมผัสสัมพันธ์กันกับใจอยู่นี้เท่านั้น ไม่สนใจกับสิ่งใด ความคิดว่าสิ่งนั้นมีสิ่งนี้มี กาลนั้นเป็นอย่างนั้น กาลนี้เป็นอย่างนี้ สถานที่นั้นเป็นอย่างนี้ อย่างนี้ล้วนแล้ว

แต่จิตแสดงตัวออกไปด้วยความคึกคะนอง ไม่คำนึงกับงานของตน ไม่สนใจกับงานของตน จึงทำให้เรื่องราวมันยุ่งเหยิงวุ่นวายไปตลอด ทั้ง ๆ ที่จะทำให้จิตให้เป็นสมาธิเลยไม่เป็นสมาธิได้ กลายเป็นความลอยลมไป ก็เพราะความปรุงความคิดของจิตที่ไปคิดวาดภาพอันนั้นภาพอันนี้ เรื่องนั้นเรื่องนี้ ก่อกวนตัวเองนั่นแล ฉะนั้นจึงให้มีงานเดียวคือคำบริกรรมภาวนาเท่านั้น เป็นความถูกต้องเหมาะสม ที่จะยังจิตให้สงบเย็นเป็นสมาธิได้ไม่สงสัย

เรากำหนดอานาปานสติคือลมหายใจเข้าออก ก็กำหนดตั้งแต่ไตรโลกธาตุเข้ามาสู่วงแห่งกายเรา ว่าไม่มีอะไร ปรากฏแต่ลมกับความรู้ที่สัมผัสกันเท่านั้น ให้มีเท่านั้นในความรู้สึก นั่นแลคือผู้ตั้งหน้าตั้งตาทำงานในวงปัจจุบัน ลมจะละเอียดลงไป ๆ โดยลำดับ เมื่อมีสติคอยจดจ่อต่อเนื่องกันอยู่ไม่ขาดวรรคขาดตอน เพราะได้รับการควบคุม จิตย่อมจะหยั่งตัวเข้าสู่ความสงบได้

ปกติของจิตอยากสงบตัวอยู่แล้ว แต่เพราะอำนาจของกิเลสมันจุกมันลากมันถากมันพันให้หาความสงบตัวไม่ได้ ใจเรียกร้องขอความช่วยเหลือจากเจ้าของอยู่แล้ว เจ้าของคืออะไร คือสติ คือปัญญา ศรัทธา ความเพียร แต่ล้มเหลวไปหมด จิตได้รับความทุกข์ร้อนแทบเป็นแทบตาย เรียกร้องหาความช่วยเหลือจากเจ้าของก็ไม่เจอ เจอแต่กิเลสตัวทำลายถ้ายเดียว เพราะฉะนั้น จึงหาความสงบไม่ได้ภายในจิต นี้ให้ทราบไว้เสียแต่บัดนี้ แล้วพยายามทำดังที่กล่าวมา จิตจะเหนืออำนาจของสติไปไม่ได้ ต้องหยั่งเข้าสู่ความสงบได้

เมื่อจิตมีความสงบแล้ว เราจะเห็นทั้งคุณแห่งความสงบของจิต และเห็นทั้งโทษแห่งความวุ่นวายที่ยังไม่สงบแต่ก่อนพร้อม ๆ กันไปในขณะนั้น จะหยั่งความเชื่อลงในผลที่ปรากฏอยู่แล้วนั้น และจะหยั่งความเชื่อลงในผลที่ปรากฏผ่านไปแล้ว และความเพียรก็จะหนักแน่นขึ้นโดยลำดับไม่อาภัพเหมือนแต่ก่อน สมาธิที่เคยได้ยืนแต่ชื่อในตำรับตำรา ก็จะมาปรากฏขึ้นที่ใจดวงสงบตัว ด้วยอำนาจแห่งสมาธิภาวนาของเราที่รักษาด้วยดีนี้แล

ฐานที่เกิดที่อยู่ที่เป็นสมาธิคือใจ ไม่ใช่ที่ไหน ฐานที่เกิดแห่งมรรคผลนิพพานก็คือจิต สถานที่อยู่แห่งกิเลสต้นหาอาสวะ แห่งวัฏจักรวัฏจิตก็อยู่ที่จิต ชำระสิ่งที่ป็นภัยที่พาให้หมุนเวียนเกิดแก่เจ็บตายออกหมดโดยสิ้นเชิงแล้ว ไม่ต้องถามหาพระนิพพาน ถามหาทำไม เวลาทุกข์เกิดขึ้นเรายังไม่เห็นถามใคร เรายังรู้ ทุกข์เกิดขึ้นมากน้อยเพราะอำนาจของกิเลสประเภทต่าง ๆ ยังประจักษ์กับใจเรา อะไรจะไปรู้ยิ่งกว่าใจ ในโลกธาตุนี้ไม่มีอะไรรู้นอกจากจิตเท่านั้น ซึ่งเป็นผู้รู้รับทราบตลอดเวลา ที่

นี่เมื่อทุกข์เกิดขึ้นใครจะไปถามว่านี่คืออะไร แม้แต่สัตว์ก็ยังร้อนลั่นกระเทือนป่าไปหมด เพราะทุกข์เบียดเบียนบีบคั้นเจ็บปวด ทนอยู่ไม่ได้จึงต้องร้อง ร้องจนหมดลมหายใจและตายไป นี่เขาไม่เห็นถามว่าทุกข์เป็นยังไง แล้วทุกข์ที่เกิดภายในหัวใจของเราเพราะอำนาจกิเลสมันสร้างขึ้นมา ทำไมเราจะไม่รู้ เพราะมีอยู่ประจำกายประจำจิตอยู่แล้วแต่วันเกิดมาในชาติปัจจุบันนี้ ต่างก็รู้กันทั้งนั้น

จิตเป็นธรรมชาติที่รู้เท่านั้น มีหน้าที่ที่รู้โดยถ่ายเดียว ทำไมจะไม่รู้ ที่นี้เมื่อชำระกิเลสออกจากจิตโดยสิ้นเชิงแล้ว ทำไมจะไม่รู้ว่ากิเลสหมดไปแล้วสิ้นไปแล้ว ทุกข์สิ้นไปแล้ว หมดไปแล้วโดยประการทั้งปวง คำว่า นิพพาน ปรม สุข งามหาที่ไหนเมื่อจิตได้หลุดพ้นจากทุกข์ทั้งหมดแล้ว บรมสุขก็ไม่ต้องถาม เป็นชั้นภายในตัวเองนั่นแล เพราะจิตพร้อมที่จะเป็นความสุขอยู่แล้ว ถ้าหากได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าของพอประมาณ และได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าของอย่างเต็มที่เต็มฐาน จิตจะแสดงความแปลกประหลาดอัศจรรย์ขึ้นมาให้เห็นประจักษ์ โดยไม่มีสิ่งใดเสมอเหมือนเลยในโลกทั้งสามนี้

พระพุทธเจ้าก็วิเศษเพราะจิตบริสุทธิ์ ด้วยการชำระ พระสงฆ์สาวกวิเศษและเป็นสรณะของพวกเรา ก็วิเศษ เพราะได้รับการชำระด้วยอรรถด้วยธรรมโดยถูกต้อง สิ่งที่เป็นสมมุติทั้งหมดอันก่อให้เกิดเป็นข้าศึกอยู่ไม่แล้วไม่เล่า ได้กระจายฉิบหายไปหมดภายในใจ ท่านเหล่านี้องค์ไหนท่านหานิพพาน ท่านถามหานิพพานมีองค์ไหน นับตั้งแต่พระพุทธเจ้าลงมาถึงสาวกองค์สุดท้าย ปรากฏในตำรับตำราว่าองค์ไหนเมื่อถึงวิมุตติหลุดพ้นไปแล้ว ยังต้องถามหานิพพานอยู่อีก มีองค์ไหน ไม่เคยปรากฏ มีแต่บรรลอรุหัตผล ๆ แล้วเท่านั้น ๆ ท่านไม่ไปถามหาเรื่องมรรคผลนิพพานที่ไหน มรรคผลนิพพานเป็นยังไงอีก ก็มีกิเลสตัวเดียวเท่านั้นที่เป็นข้าศึกต่อบรมสุขอันเป็นที่พึงใจ พอกิเลสสิ้นไปจากใจแล้วเท่านั้น ความสุขเป็นที่พึงหวังหรือ นิพพาน ปรม สุข ก็ปรากฏขึ้นในหลักธรรมชาติของตัวเอง ที่ใจดวงบริสุทธิ์นั้นเท่านั้น เอลองตรงนี้ชื่อนักปฏิบัติ จนถึงขั้นบริสุทธิ์เต็มที่แล้ว หากยังมีปัญหาที่ต้องถามหาพระนิพพานอยู่อีก ผมจะพาเดินขบวนไปทูลขอรับรองความเป็นธรรม คือ นิพพานธรรม กับพระพุทธเจ้าเอง เอ้า จงแนใจและพากันประกอบความเพียร จนถึงขั้นวิมุตติหลุดพ้นอย่างหายห่วง

ทำให้ได้สมาธิ ถ้าจิตหาความสงบไม่ได้แล้ว อย่าเข้าใจว่าเราจะมีหวังอะไร เป็นความสุขชนะในโลกนี้ ดินเป็นดิน น้ำเป็นน้ำ ลมเป็นลม ไฟเป็นไฟ แร่ธาตุต่าง ๆ เป็นแร่ธาตุต่าง ๆ นั้นไม่ใช่ความสุข ไม่ใช่สิ่งพึงหวัง ไม่ใช่สิ่งจะมาให้ความสุขความ

สบายความสมหวังแก่เรา นอกจากจะแก้สิ่งที่ เป็นข้าศึกอยู่ภายในใจเรา และฝังจมอยู่ภายในใจเรานี้ ออกให้หมด ด้วยอรรถด้วยธรรมเท่านั้น เราจะเป็นที่พึงพอใจโดยลำดับไปตั้งแต่ขั้นสมาธิ

สมาธิก็มีความละเอียดโดยลำดับลำดับ ตั้งแต่พื้น ๆ ของสมาธิ จนกระทั่งเป็นสมาธิอันละเอียด ปัญญาที่เช่นเดียวกัน คำว่าปัญญา ๆ เป็นอย่างไร คือความเฉลียวฉลาดความรอบรู้ ท่านบอกว่าความรอบรู้ในกองสังขาร เรียกว่าปัญญา นี่ท่านกล่าวไว้ในปริยัติ สังขารมีสังขารประเภทใดบ้าง สังขารภายนอก สังขารภายใน คือสังขารที่ปรุงกับใจอยู่ตลอดเวลานี้ก็เรียกว่าสังขาร อันนี้เป็นสังขารที่สำคัญมาก สังขารนี้เป็นสมุทัย สังขารภายนอกที่มีปัจจัยปรุงแต่งขึ้น เช่น ต้นไม้ ภูเขา อะไรเหล่านี้ ไม่ใช่เป็นสมุทัย ถ้าเราไม่ไปหมายไปยึดไปถือให้เป็นความเข้าใจผิดของจิตที่เป็นตัวสมุทัยนี้มา สิ่งเหล่านั้นจะไม่ใช่เป็นสมุทัย สิ่งเหล่านั้นจะนำมาซึ่งทุกข์แก่เรา นอกจากใจดวงเดียวนี้เท่านั้น เป็นผู้อุตรจิตไปในแง่ต่าง ๆ สำคัญมันหมายผิดว่าถูก ถูกว่าผิดไป แล้วก็ลุบคล่าไปสุมสุมสุมห่า ยึดเอาทั้งขวกทั้งหนามทั้งพินทั้งไฟมาเผาตนเองนี้เท่านั้นไม่มีอะไร มีใจดวงเดียวนี้ ปัญญาจึงต้องให้เข้าใจในสังขารความคิด ความปรุงของตน ตัวนี้จะเป็นเจ้าเรื่อง

สัญญากับสังขารนี้สำคัญมาก อยู่โดยลำพังก็เป็นได้ ส่วนวิญญาณยังอาศัยการรับทราบทางรูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส ที่เข้ามาสัมผัสกับตา หู จมูก ลิ้น กาย จิตก็รับทราบเป็นระยะ ๆ แล้วสร้างมโนภาพเป็นสังขาร เป็นสัญญาขึ้นมา ปัญญาจึงให้รู้รอบในกองสังขาร มันคิดมันปรุงอะไรตีกระจายให้แตกชิ พระพุทธเจ้าท่านตีแตกหมดด้วยปัญญา เอาปัญญามาแบกมาหามไว้ทำไม หุงต้มกินก็ไม่ได้ ปัญญาไม่ใช่ฐานะที่จะไปหุงต้มแกงกิน เป็นฐานะในการใช้ เพื่อความพินิจพิจารณาให้รู้เรื่องของตัว เฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของจิต คิดเรื่องอะไรบ้าง ตา หู จมูก ลิ้น กาย สัมผัสสัมพันธ์กับสิ่งใด ดีหรือชั่ว ผิดหรือถูกประการใด ปัญญาพินิจพิจารณาให้เห็นชัดเจน เฉพาะอย่างยิ่งภายในร่างกายของเราดูให้ดี ภูเขาทั้งลูกเรายังดูรอบเดินรอบทำไมร่างกายชิ้นเล็ก ๆ เท่านั้นดูไม่รอบ เดินไม่รอบด้วยปัญญา เราจะแทงทะลุรูปโปรงสิ่งที่ผูกพัน สิ่งที่สร้างวัฏจักรวัฏจิตนี้ให้รู้รอบขอบเขตได้อย่างไร ปัญญาต้องพิจารณา

ท่านว่า รูป อนิจจัง อะไรที่คงเส้นคงวาอยู่ภายในร่างกายอันนี้ และนอกไปจากนี้ยังสร้างความเปลี่ยนแปลงประจำตัวเองอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าสิ่งใดขึ้นชื่อว่าสมมุติแล้วต้องมีความเปลี่ยนแปลง เป็นแต่เพียงว่าช้าหรือเร็วต่างกันเท่านั้น แต่

ความเปลี่ยนแปลงย่อมเป็นไปตามหลักธรรมชาติของมันเสมอ ทุกข์ ที่เป็นอยู่ในกาย และในใจของเรานี้เป็นยังไง เป็นของที่น่าชอบใจไหม น่าพึงหวังไหม เราดูซิ อนาคตามีอะไรที่ว่าเป็นเราเป็นของเรา เราจึงไปยึดไปถือ ความยึดความถือ อะไรพาให้ยึดให้ถือ ถ้าไม่ใช่ตัวกิเลสซึ่งเป็นตัวฉลาดแหลมคมมาก หลอกเราให้ยึดให้ถือ อะไรเป็นของจริงกิเลสไม่ให้แตะ แต่อะไรเป็นของปลอม กิเลสชอบเสกสรรปั้นยอขึ้นมา หลอกหลวงพวกเราให้หลงไปตาม ว่าอันนั้นสวยอันนี้งาม อันนั้นจริงถาวร อันนั้นเป็นสุข อันนั้นดี อันนั้นเลิศ อะไรมันเลิศ ดินเป็นดิน น้ำเป็นน้ำ ลมเป็นลม ไฟเป็นไฟ มาตั้งแต่ดั้งเดิม มันเอาความเลิศมาจากที่ไหน นอกจากความเสกสรรปั้นยอของจิตที่ออกมาจากกิเลสตัวหลอกหลวงนี้บังคับเท่านั้น หลอกให้เป็นอย่างนั้น หลอกให้เป็นอย่างนี้

ธรรมเป็นของจริงแท้ ๆ นำมาแทรกลงไปซิปัญญา มันจริงถาวรที่ตรงไหน นำสวยนำงามนำกำหนดยินดีที่ตรงไหน แทรกลงไปตั้งแต่ผิวหนังเข้าไปถึงเนื้อ ถึงเอ็น ถึงกระดูก ถึงภายในเท่าไร ยิ่งเติมไปด้วยของปฏิกุศลโสโครก เติมไปด้วยป่าช้าฝึ ดิบ อะไรมันสวยมันงาม มีแต่กิเลสมันหลอกเราเฉย ๆ ความจริงมันไม่ได้เป็นอย่างนั้น เอาปัญญาแทรกลงไป ๆ จะเห็นความจริงไปโดยลำดับ เมื่อเห็นแล้วเห็นเล่า หลายครั้งหลายหนมันจะทนได้หรือ ฟันแล้วฟันเล่าฟันหลายครั้งหลายหนมันก็ขาด กระจายออกไปจากกันเท่านั้นเอง ที่นี้ความยึดมั่นถือมั่นไม่ต้องบอก เมื่อสติปัญญา ได้หยั่งทราบลงไปถึงฐานแห่งความจริงของสิ่งเหล่านี้แล้ว อุบาทวนถอนตัว ๆ ไปตามลำดับที่ปัญญาเข้าถึง

การที่ยึดมั่นถือมั่นเพราะไม่เข้าใจ เพราะไม่รู้ เพราะสำคัญผิด ถูกกิเลส หลอกหลวงให้ยึดให้ถือมันก็ยึดก็ถือ เมื่อเข้าใจแล้วด้วยปัญญาซึ่งเป็นของจริง ก็ถอนตัวออกมาได้ นี่ท่านเรียกว่าปัญญา พิจารณาซิ มีอยู่กับทุกคนไม่ว่าหญิงว่าชาย นักบวชหรือฆราวาส พระพุทธเจ้าสอนธรรมเป็นกลาง ๆ เราเป็นเจ้าของสมบัติเหล่านี้ได้ด้วยกันทั้งนั้น นำไปพิจารณาพิเคราะห์ นี่ท่านว่าปัญญา

ปัญญาชั้นหยาบก็พิจารณาสิ่งที่กล่าวมาเหล่านี้ มีรูปกาย เป็นต้น ปัญญาชั้นกลางชั้นละเอียดลงไปก็พิจารณานามชั้นนี้ พวกเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ แต่ยังไม่ถึงขั้นที่ ต้องพิจารณาสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันไปในขณะที่เดียวกันนั้นแหละ เมื่อถึงขั้นที่มีเฉพาะนามชั้นนี้ คือ พวกเวทนาภายในจิต สัญญา สังขาร วิญญาณ มันหากรู้ของมันไปเอง จนกระทั่งรู้รอบขอบเขตเช่นเดียวกับรู้เรื่องส่วนร่างกายนี้ แล้วอุบาทวน ความยึดมั่นถือมั่นในขั้นนี้ทั้งสี่นี้จะมีได้อย่างไร เพราะปัญญาตีแตกกระจายไปหมด

แล้ว คำว่าสัตว์ว่าบุคคล ว่าเราว่าเขา ว่าของเราของเขา ถูกปัญญาทำลายไปหมดแล้ว ก็มีสักแต่ว่าเป็นความจริง ๆ แต่ละอย่าง รูปก็สักแต่ว่าเป็นความจริง เวทนาสักแต่ว่าเป็นความจริง สัญญา สังขาร วิญญาณ แต่ละอย่าง ๆ สักว่าเป็นความจริงประจำตน อยู่เท่านั้น เมื่อความสำคัญมันหมายที่จะให้ยึดให้ถือ ถูกปัญญาทำลายแตกกระจายไปหมดแล้ว จะสำคัญอะไรก็ไม่มีความสำคัญนี้

ในการพิจารณา พิจารณาซ้ำ ๆ ซาก ๆ หลายครั้งหลายหนหลายตลบทบทวน จนเป็นที่เข้าใจที่แน่ใจแล้ว ย่อมปล่อยวางเอง เราจะไปบังคับให้ปล่อยให้วางนี้ เป็นไปไม่ได้เมื่อไม่พอ เช่นเดียวกับเรารับประทานอาหาร เมื่อไม่ถึงกาลจะควรรอก็ไม่ยอม รับประทานช้อนหนึ่งสองช้อนจะให้อิ่มเป็นไปไม่ได้ ต้องรับประทานเรื่อย ๆ ไป เมื่อถึงขั้นอิ่มแล้วหยุดเอง พอเอง นี่การพิจารณาก็เหมือนกัน เมื่อถึงขั้นรู้รอบ ขอบเขตแล้วปล่อยวางเอง ทั้งอุปทานในรูปขันธ์ ทั้งอุปาทานในเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณขันธ์ เข้าไปโดยลำดับ จนกระทั่งแทงทะลุเข้าไปถึงจิต อันเป็นตัววิภูจักรวัฏ จิตโดยแท้นั้นด้วยปัญญา จนขาดกระเด็นไปหมดไม่มีอะไรเหลือแล้ว นั่นละที่นี้ หมด ปัญหาในเรื่องการรู้การรับพันพันแหล่งกับกิเลส ไปยุติกันที่ตรงนั้น ที่นี้คำว่าอยาก ไปนิพพาน ๆ ก็หมดความอยากที่ตรงนั้น

ความอยากไปนิพพานนั้นเป็นมรรค ไม่ใช่เป็นตัณหา อยากพ้นทุกข์เป็นมรรคไม่ใช่เป็นตัณหา ความอยากมีสองประเภท อยากเป็นโลก อยากเป็นธรรม อยากเป็นตัณหา อยากเป็นธรรมอยากเป็นมรรค ที่นี้ความอยากหลุดพ้นจากทุกข์ ความอยากไปนิพพาน สร้างกำลังทางด้านอรรถด้านธรรมให้มากขึ้นภายในตนเอง ความอดุสาก็เป็นมรรค ความเพียรเป็นมรรค ความอดความทนเป็นมรรค ความบึกบืนทุกแง่ทุกมุมเพื่อความพ้นทุกข์เป็นมรรคทั้งหมด เมื่อถึงที่ถึงฐานเต็มที่แล้ว ความอยากก็หายไป นั่น ใครจะไปถามหานิพพานที่ไหนอีก

ทำลายตัววิภูจักรวัฏจิตนั้นออกโดยสิ้นเชิงแล้ว ไม่มีองค์ใดบรรดาผู้ที่ทำลาย วิภูจักรวัฏจิตนี้ให้ขาดกระเด็นออกไปจากใจ แล้วจะอยากไปนิพพาน และถามหา พระนิพพานว่าอยู่ที่ไหน คำว่า นิพพาน ๆ ก็คือชื่ออันหนึ่งเท่านั้น หลักธรรมชาติที่แท้จริงก็ให้เห็นอยู่รู้้อยู่ภายในตัวเอง ครองอยู่แล้วสงสยไปไหน

นี่ละการพัฒนาจิต พัฒนาตั้งแต่ต้นจนกระทั่งถึงขั้นสุดยอดแห่งการพัฒนา จิต เอ้า ที่นี้อยู่ไหนก็อยู่เถอะอยู่อย่างพอตัว จิตสร้างความพอตัวให้ตัวเองโดยสมบูรณ์แล้วอยู่ไหนสบายทั้งนั้น เรื่องธาตุเรื่องขันธ์จะเจ็บไข้ได้ป่วย เจ็บหัวตัวร้อน หัวกระหาย ก็ทราบตามเรื่องของธาตุของขันธ์ ซึ่งอยู่ในกฎแห่ง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

ย่อมมีความพลิกแพลงเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของมันอยู่เสมอ แต่ไม่หลง ชั้นดี เป็นชั้นดี จิตที่บริสุทธิ์เป็นจิตที่บริสุทธิ์โดยหลักธรรมชาติ ไม่ต้องบังคับบัญชาให้รู้ให้ หลง เมื่อถึงขั้นเป็นจริงโดยสมบูรณ์ทุกแง่แล้ว อะไรก็เป็นจริงทั้งนั้น ไม่ทำหน้าไม่ตีไม่ ชมเพราะต่างอันต่างจริง เอาจริงกระทบกันทำไม ที่อันหนึ่งจริงอันหนึ่งไม่จริงนั้นชี้ได้ กระทบกันและรบกัันอยู่ตลอดเวลา เพราะอันหนึ่งปลอมอันหนึ่งจริง เมื่อต่างอันต่าง จริงแล้วก็ไม่มีปัญหา

พิจารณาจิตให้ถึงขั้นนั้นชี้ ให้ถึงขั้นต่างอันต่างจริง ยถาภูต ญาณทสสนิ จิต ฐึเห็นตามเป็นจริงทั้งภายนอกภายในตลอดทั่วถึงแล้วอยู่ อยู่ด้วยความบริสุทธิ์ จะว่า อยู่ก็อยู่ด้วยความบริสุทธิ์ คิดอะไรก็สักแต่ว่าความคิดความปรุงเท่านั้น เรียกว่าเป็น ชั้นดีล้วน ๆ ไม่มีกิเลสตัวใดมาเป็นเจ้าของบงการเรื่องความคิดความปรุงความสำคัญ มั่นหมายต่าง ๆ อีก มีแต่ชั้นดีล้วน ๆ ชั้นดีไม่มีกิเลสก็คือชั้นดีของพระอรหันต์นั่นเอง หรือผู้ที่สิ้นกิเลสแล้วนั้นแล ดังพระพุทธเจ้าและสาวกทั้งหลาย รูปก็สักแต่ว่ารูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็สักแต่อาการแต่ละอย่าง ๆ ไซ้ไปพอถึงกาลถึงเวลา ของมันเท่านั้น เมื่อหมดกำลังที่จะเป็นไปได้แล้ว ก็ปล่อยวางลงตามความจริงของมัน ธรรมชาติที่จริงเต็มส่วนแห่งความบริสุทธิ์ของตัวแล้วก็ไม่มีอะไรเป็นปัญหา ท่านจึง เรียกว่าต่างอันต่างจริง นี่การพัฒนาจริง เอาให้จริงให้จริง จะเห็นความจริงเต็มใจ ประจักษ์ใจ

เวลานี้ถูกกิเลสมันดึงมันดูด มันกดมันถ่วงอยู่ตลอดเวลาอิริยาบถ นอนก็จม ไปด้วยกิเลสมันดึงดูด ลุกไม่ขึ้น นั้น ศีรษะติดกับหมอน กิเลสดูดให้ติดกับหมอน ภาวนาก็ลุกขึ้นมาไม่ได้ กิเลสมันดูดไว้ให้ลุกขึ้นนั่งไม่ได้ ถ้านั่งก็สัปหงกงก้น มัน จับหัวฟัดหัวฟ่ง ตีโน้นตีนี้ มีแต่กิเลสมันดัดมันแปลงเอาตามความต้องการของมัน ทั้งนั้นแหละ เรายังไม่ทราบอยู่หรือว่าเราเสียเปรียบกิเลส เดินจงกรมก็เดินไปเดินมา เหมือนกับเศษพระเศษกรรมฐาน ทาสติสตั้งประคองความเพียร รักษาตัวไม่ให้ แสดงตัวขึ้นมาต่อสู้เท่านั้นก็ได้ เราจะหวังเอาความสุขความเจริญที่ไหนกัน

อาการใดที่ประกอบความพากเพียรมีแต่กิริยา ผู้ทำงานจริง ๆ มีแต่เรื่อง ของกิเลส ความเผอเรอ ความไม่เอาไหน ความไม่ฉลาด ความโง่เขลาต่อความคิด ความปรุงของตน ให้กิเลสมันหลุดลากไปไม่ทราบว่ที่ทวีป สามแดนโลกธาตุซึ่งไม่เคย เห็น จิตก็ถูกมันหลอกไปให้เห็นให้รู้ไปหมด รู้ด้วยอารมณ์वादภาพหลอกตัวเองไป เรายังยอมเชื่อมั่นได้สนิทติดจมอยู่หรือ

กิเลสหลอกคน หลอกขนาดไหน หลอกง่ายนิดเดียว ธรรมเป็นของจริงควร จะเชื่อทำไมไม่เชื่อ ถ้าเชื่อก็เชื่อความเพียรชั ถ้าเชื่อธรรมพระพุทธเจ้าความเพียร ย่อมเข้มแข็งคนเรา สติตั้งย่อมดี ปัญญาย่อมเกิด ถ้าเชื่อธรรม ถ้าเชื่อกิเลสมันไม่ได้ เรื่องทั้งนั้นแหละ นั่งภาวนาก็สัปหงกงก้น ได้นาทีสองนาทีก็เหมือนจะล้มจะตายใน หัวใจครวญครางไปแล้ว ให้จมอยู่กับหมอนนั้นถ้าไม่หิวข้าวแล้วไม่ตื่น นั้นเห็นไหม กิเลสมันดึงมันดูดมันกดมันถ่วงมันบีบบังคับ จนกระทั่งกระดิกตัวหาความเพียรไม่ ได้ เรายังว่าเราดีอยู่หรือ

นักปฏิบัติไม่คิดเรื่องเหล่านี้จะคิดเรื่องอะไร ต่อสู้กับกิเลสต้องต่อสู้แบบนี้ ขอบายหลอกหลวงดังกล่าวมา เหล่านี้เป็นอุบายของกิเลสทั้งหมด เอ้า ถ้าท่านทั้งหลาย ออยากทราบ ให้เร่งลงไป สติมี เอ้า ผลิตขึ้นมาตั้งขึ้นมาบำรุงให้ดี ปัญญามีหลายชั้น หลายภูมิที่ท่านแสดงไว้ในอรรถในธรรม จนกระทั่งมหาสติ มหาปัญญา จะไม่พ้นจาก จิตดวงที่ได้รับการบำรุงอยู่นี้เลย จะไม่พ้นจากปัญญาดวงที่คิดที่ค้นที่พิจารณา อยู่นี้ จนมีความชำชองไปได้เลย จะปรากฏขึ้นมาทั้งสติปัญญาธรรมตา ทั้งมหาสติ มหาปัญญา จนถึงขั้นวิมุตติหลุดพ้น ไม่นอกเหนือไปจากจิตดวงนี้เลย เอาให้จริงนัก ปฏิบัติ

เราจมอยู่ในวัฏสงสารนี้ ไม่มีอะไรมีแต่ความเกิดแก่เจ็บตาย ที่แบกหามทุกข์ ไปทุกภพทุกชาติทุกขณะที่ไปเกิดที่ใดตายที่นั่น หาความสุขได้ที่ไหน ไว้ใจได้เมื่อไร ความหวังเราจะสร้างที่ไหนถ้าไม่สร้างขั้นนี้ เอาตรงนี้ซิ สร้างความหวังให้ได้เต็มภูมิ ภายในใจ ความหลุดพ้นจากกิเลสอาสวะโดยประการทั้งปวงนี้เท่านั้น เป็นความ ประเสริฐเลิศโลกโดยหลักธรรมชาติเอง ไม่ต้องมาเสกสรรกัน

เรื่องความประเสริฐเพราะกิเลสมันเสกสรรนั้น มันไม่ได้วิเศษอะไรแหละ ว่า กันไปอย่างนั้นทั้งเขาทั้งเรา เพราะมันมีแต่ความรู้ประเภทเดียวกัน มีแต่ความรู้ ประเภทหลอกตนเอง แล้วก็ไปหลอกคนอื่น หลอกคนนั้นหลอกคนนี้ คนโง่มันหลอก ได้ง่าย ๆ จะว่าไง มนุษย์เราสัตว์เรานั้นโง่จะตายไป กิเลสจะไม่หลอกได้ง่าย ๆ ยังไง มันหลอกยังงี้ก็เชื่อมั่นทั้งนั้น เชื่อมันมาตั้งกับตั้งกัลป์ยังไม่เห็นโทษของมันเลย

ฉะนั้นถ้าอยากให้เห็นโทษของมัน ให้สร้างสติปัญญา ศรัทธา ความเพียร ขึ้น ให้ดี แล้วจะตามเห็นเงื่อนของกิเลสที่มันเคยหลอกหลวงเรา มา จะเข้าใจโดยลำดับ และแก้กันได้ปลดเปลื้องกันได้ ฆ่ากันได้เป็นวรรคเป็นตอน จนถึงขั้นละเอียดสุดก็ ตามฆ่ากันจนไม่มีอะไรเหลือภายในใจแล้ว เอ้า ที่นี้มันอยู่ในหัวใจดวงใดทำไมจะไม่รู้ กิเลสเหล่านี้มันเคยครองหัวใจเรามาจนแล้ว ได้ถูกทำลายออกไปจากใจนี้แล้ว มัน

อยู่ในหัวใจใดทำไมจะไม่รู้ นั่นละเพลงของธรรม ที่นี่กิเลสอยู่ไหนรู้หมด เพราะได้
ทำลายลงไปแล้วด้วยอำนาจแห่งธรรม

จงสร้างจิตนี้ให้ดี พัฒนาจิตให้บริสุทธิ์ นี่ละความเลิศความประเสริฐอยู่ตรง
นี้ กุสลา ธมฺมา อกุสลา ธมฺมา ท่านสอนให้คนฉลาด สอนให้พระฉลาดในเวลา
ประพฤติปฏิบัติตัวอยู่นี้ เวลาที่มีชีวิตอยู่นี้ ไม่ได้ กุสลา ธมฺมา เวลาตายแล้ว จะไป
หวังผลประโยชน์อะไรใน กุสลา ธมฺมา สำหรับบุคคลที่ตายแล้วนั้น ในเวลามีชีวิตอยู่
นี้ยังไม่ฉลาด แล้วเราจะเอาความฉลาดไปจาก กุสลา ธมฺมา ที่สวดนั้นได้ยังไง กุสลา
ธมฺมา ที่ท่านสวดนะ พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ฉลาดที่ตรงนี้ เอาให้จริงให้จริงจัง
ปฏิบัติ

ที่พูดเมื่อกี้ก็ สมานธิ ปัญญา ไม่ต้องพูดวิมุตติก็ได้ ถ้างปัญญาเกรียงไกร
เต็มที คำว่า มหาสติ มหาปัญญา นั่นก็คือสติปัญญาอัตโนมัติ นั่นเอง หมุนตัวเป็น
เกลียวทั้งวันทั้งคืน ยืนเดินนั่งนอน เว้นแต่หลับเท่านั้น เป็นในหลักธรรมชาติของตน
เอง เพราะความสามารถความแก่กล้าของสติปัญญา ที่ได้ฝึกมาอย่างเกรียงไกรแล้ว
นั่นท่านว่า มหาสติมหาปัญญา กิเลสละเอียดขนาดไหนตามทันหมด จนกระทั่งไม่มี
เชื้อของกิเลสเหลืออยู่เลย นั่นแหละสติปัญญานี้จึงจะหมดหน้าที่ไป จากนั้นแล้วจะว่า
ท่านเป็นมหาสติท่านเป็นมหาปัญญา ท่านก็ไม่ได้ว่า

ท่านผู้ถึงที่ถึงฐานพ้นจากสมมุติโดยประการทั้งปวงแล้ว ท่านไม่ได้สำคัญ
ท่านว่าท่านวิเศษ หรือท่านเลวกว่าผู้หนึ่งผู้ใด เพราะฉะนั้นแม้สัตว์เดรัจฉานจะตัวเล็ก
ขนาดไหนก็ตาม ท่านไม่ประมาท ท่านถือเป็นเพื่อนทุกซึกเกิดแก่เจ็บตายด้วยกันทั้ง
นั้น เพราะธรรมเป็นของอ่อนโยน เมื่ออยู่ในจิตดวงใดจิตดวงนั้นย่อมอ่อนน้อมไปหมด
เข้าได้ทุกเม็ดหินเม็ดทราย เข้าได้กับสัตว์ทุกประเภท ไม่มีคำว่าแข็งกระด้าง นอกจาก
กิเลสเท่านั้นมันเป็นตัวแข็งกระด้าง ตัวที่ฐิมานะ ตัวเยอหยิ่งจองหอง ถ้าธรรมแล้วไม่
มี มีแต่ความอ่อนน้อมนิมนนวลด้วยเมตตาตามหาคุณแก่โลกอยู่ตลอดเวลาโดยถ่ายเดียว

รู้สึกเหนื่อยแล้ว เอาละแค่นี้